

مدل نهادینه سازی جو اخلاقی در فوتبال حرفه ای ایران با رویکرد داده بنیاد

رضا گرجی مرغملکی^۱

مهدی سلیمی^۲

رسول نظری^۳

10.22034/SSYS.2022.1470.2012

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۴/۲۷

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۰۷/۲۲

هدف پژوهش حاضر ارائه مدل نهادینه سازی جو اخلاقی در فوتبال حرفه ای ایران بود. پژوهش با رویکرد کیفی، به روش داده بنیاد، بر اساس نمونه گیری هدفمند و با استفاده از مصاحبه های عمیق و نیمه ساختارمند و تا اشیاع نظری (۲۳ مصاحبه) صورت پذیرفت. تحلیل داده ها بر اساس رویکرد اشتراوس و کوربین (کد گذاری های باز، محوری و انتخابی) انجام پذیرفت. مفاهیم شناسایی شده در قالب شش مقوله ۱. شرایط علی (عوامل شخصیتی، اخلاقی و فردی)؛ ۲. مقوله مرکزی (نهادینه سازی جو اخلاقی در فوتبال حرفه ای ایران)؛ ۳. راهبردها (فرهنگ سازی، آموزش، شایسته سالاری، درآمدزا کردن باشگاه ها، توسعه زیر ساخت ها، شفاف سازی، وضع قوانین تشویقی و تنبیهی، ساماندهی کانون های هواداران، نهادینه کردن نظارت و کنترل و تلطیف محیط ورزشگاه ها)؛ ۴. عوامل زمینه ای (عوامل مالی، فرهنگی - اجتماعی، ساختاری و زیرساختی)؛ ۵. عوامل مداخله گر (شرایط اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و قضایی)؛ و ۶. پیامدها (بروز مخالفت ها، بار ملی و تجهیزاتی، فوتبال پاک، توسعه فنی و اقتصادی و افزایش گرایش به ورزش) دسته بندی و مدل پژوهش ایجاد شد. بنا بر نتایج پژوهش به مدیران امر پیشنهاد می شود با استفاده از مدل ارائه شده و برنامه ریزی

۱- دانشجوی دکتری مدیریت ورزشی، دانشکده تربیت بدنی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان،

ایران

۲- دانشیار، مدیریت ورزشی، دانشکده علوم ورزشی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول)

E-mail: M.salimi@spr.ui.ac.ir

۳- دانشیار، مدیریت ورزشی، دانشکده علوم ورزشی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران

● مدل نهادینه سازی جو اخلاقی در فوتبال حرفه ای ایران با رویکرد داده بنیاد

و تصمیم گیری مناسب، ضمن کاستن از معضلات اخلاقی، در مسیر نهادینه سازی جو اخلاقی در فوتبال حرفه ای ایران قدم بردارند و به محققان آتی، تحقیق در مورد تأثیر مستقل هر یک از عوامل سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی در جو اخلاقی فوتبال حرفه ای ایران پیشنهاد می گردد.

واژگان کلیدی: نهادینه سازی، جو اخلاقی، فوتبال حرفه ای و رویکرد داده بنیاد.

مقدمه

امروزه ورزش و ابعاد گوناگون آن به عنوان یک مبحث مهم در محافل مختلف مورد توجه است و به عنوان ابزاری کارآمد و پدیده ای منحصر به فرد در جهت ایجاد جامعه ای پویا و شاداب و رفع بسیاری از بحران های اجتماعی، فرهنگی و حتی اقتصادی و سیاسی کاربرد های فراوان خود را نمایان ساخته است (سلیمی و همکاران، ۱۳۹۰). به رغم آنکه ورزش این قابلیت را دارد که در بیشتر مقوله های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و علمی ایفای نقش نماید- و به راستی در جهان کنونی کمتر پدیده ای را می توان یافت که از چنین ویژگی و قابلیت بر خوردار باشد- با این حال این پدیده جهانی امروزه با چالشی جدی رو به روست که به راحتی نمی توان از آن گذر نمود و این چالش، کمرنگ شدن مقوله اخلاق در کلیه ابعاد جامعه بزرگ ورزش از جمله ورزشکاران، مربیان، داوران، تماشاگران، رسانه های گروهی، مدیران و کارکنان سازمان های ورزشی است (ندائی و علوی، ۱۳۸۷). در واقع، توجه به جو اخلاقی^۱ حاکم در میان ورزشکاران، یکی از عوامل مهم در کسب موفقیت حرفه ای است که می توان به آن اشاره کرد (شعبانی بهار، یعقوبی و فاروقی، ۱۳۸۹). جو اخلاقی، چارچوبی برای ایجاد و تقویت هنجارهای قابل قبول، ارزش ها و عقاید است و با این دیدگاه که کارها چگونه باید انجام شود، مرتبط است (الچی^۲ و آلپکان، ۲۰۰۹).

۲۴۱

بسیاری از متفکران معاصر، معتقدند ورزش در رشد فردی و اجتماعی تأثیر دارد و ورزش هر جامعه، انعکاس دهنده فرهنگ آن جامعه است. با این تفاوت که ورزش ضمن تأثیر گذاری، می تواند مسائل فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و حتی سیاسی را تحت الشعاع خود قرار دهد. در میان تمام موارد فوق، آنچه از همه بیشتر مورد بی توجهی واقع شده، بحث فرهنگی و اخلاق در ورزش است؛ موضوعی که در جوامع مختلف و از جمله کشور ما، کمتر به آن پرداخته شده است. شاید به جرأت بتوان گفت در یک رویداد ورزشی خواه کوچک یا بزرگ، آنچه به آن زیبایی می بخشد، نمایش ارزش های اخلاقی است که احترام به قوانین، حریفان، داوران و تماشاگران به همراه گذشت، بردباری، جوانمردی، عدم خشونت و تهاجم، به کار نبردن الفاظ زشت، استفاده نکردن از داروهای نیروزا (دوپینگ) و مسائلی از این دست از جمله مصادیق آن محسوب می شوند (برند^۳، ۲۰۰۳). از این رو، هر کدام از سازمان های ورزشی و ورزشکاران باید به وظایف اخلاقی خود آشنا باشند و آن را به تناسب در میدانی ورزشی بکار ببرند؛ زیرا اگر محیط ورزشی دارای قوانین و منشور اخلاقی نباشد، ورزشکاران نیز نمی توانند با وظایف خود آشنا شوند و خود را در زمینه ورزش نسبت به مسائل اخلاقی مسئول بدانند (محمدی، بحرالعلوم و حسینی نیا، ۱۳۹۵).

بی تردید در بین تمامی رشته های ورزشی که در سراسر دنیا دارای مسابقات منظم هستند، ورزش فوتبال، پرهوادارترین و پر مشارکت ترین فعالیت و رشته ورزشی به شمار می آید. همانند بیشتر کشورها، در کشور ما نیز فوتبال رایج ترین و پرطرفدارترین ورزش است و در مقایسه با تمامی رشته ها، بیشترین تعداد ورزشکار و تماشاگر را به خود اختصاص داده است. فوتبال و به ویژه بالاترین سطوح آن یعنی لیگ برتر و لیگ آزادگان، که هفته ها مخاطبان وسیعی را مجذوب خود می کنند، الگوهای زیادی را برای جوانان پدید آورده اند. الگوهایی که از طریق آنها جوانان سعی دارند با همسان سازی، رفتار خود را به هویت الگوی منتخب خود نزدیک کنند (قاسمی، ۱۳۹۴).

1. Ethical climate
2. Elçi & Alpkan
3. Brand

جای تأسف آن است که به تبع جو حاکم بر فوتبال جهان و فساد اخلاقی و مالی موجود در آن، در فضای کنونی فوتبال ایران نیز وجود مسائلی همچون: تبانی، رشاء و ارتشاء، دوپینگ، شرط بندی‌های غیرمجاز، جعل و استفاده از سند مجعول، تصدیق نامه های خلاف واقع، فرار مالیاتی، مصرف الکل و روابط نامشروع، مصرف مواد مخدر، رواج خرافه گرایی از جمله سحر و جادو، تحصیل مال از طریق نامشروع و نقض آشکار قوانین و مقررات و قراردادهای غیرواقعی به چشم می خورد. معضلات اخلاقی ای که با توجه به انعکاس اجتماعی آن از طریق رسانه‌ها و جراید، موج منفی عظیمی در جامعه ایجاد نموده است؛ به طوری که در حال حاضر، خواست مردم و بیشتر اهالی فوتبال، زدودن چهره فساد از فوتبال ایران است. نکته آنجاست که با وجود اهمیت و ضرورت پرداخت به مقوله اخلاق و اخلاق گرایی در فوتبال کشور، تاکنون تحقیقات چندانی در زمینه تدوین نظامی مدون برای نهادینه سازی جو اخلاقی در فوتبال حرفه ای ایران، به ویژه با استفاده از مدل علمی داده بنیاد صورت نگرفته است و در تحقیقات اندک مرتبط با موضوع و در دسترس نیز یا از سایر مدل های علمی استفاده شده و یا به بررسی موضوع در برخی از عوامل و مقوله های نظریه داده بنیاد پرداخته گردیده که در ادامه به تعدادی از این تحقیقات اشاره می شود.

افروزه و شفيعی (۱۳۹۸) به بررسی اثر عوامل کلان بر فساد در فوتبال ایران از طریق میانجی‌های فردی و مدیریتی پرداختند و بیان کردند که عوامل کلان (اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و بین‌المللی) با واسطه عوامل مدیریتی و فردی و یا به واسطه هر دو عامل بر فساد تأثیرگذار هستند. در همین زمینه، هنری و محمودی (۱۳۹۸) در پژوهش خود با عنوان «تبیین الگوی کمی عوامل بروز فساد در صنعت فوتبال ایران» در تدوین الگوی خود، شرایط علی با مؤلفه های گزینش نادرست مدیران، فقدان شایسته سالاری مدیران، ضعف مدیریتی و درآمدزایی مدیران؛ شرایط زمینه ای با مؤلفه های ضعف نهادهای قضایی و نظارتی فوتبال، سیاست زدگی فوتبال، بی انضباطی مالی و فقدان برنامه محوری در استعدادیابی؛ شرایط مداخله گر (بی تعهدی رسانه ها، ضعف مجامع تصمیم گیری و قانون گذاری، کمبود قوانین، ضعف حقوقی محیط ورزش)؛ راهبردها (تشکیل صنفی و شایسته گزینی، آموزش و فرهنگ سازی و نظارت و پاسخگویی) و پیامدها (توسعه اجتماعی و توسعه فنی) را شناسایی کردند. در همین راستا، شفيعی و افروزه (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «شناسایی و تبیین مؤلفه های مؤثر در بروز فساد در فوتبال ایران» چنین گزارش کردند که متغیرهای مدیریتی- اداری و آموزشی- تربیتی بیشترین تأثیر را در همه ابعاد داشتند. همچنین، بالاترین رتبه شکل های فساد از دیدگاه بازیکنان، مربیان، داوران، کادر فنی و مدیریتی و اصحاب رسانه، تبانی و از دیدگاه اعضای آکادمی فوتبال، تحصیل مال از طریق نامشروع بود. همچنین آنوک اسپریت^۱ و همکاران (۲۰۱۹) تحقیقی را با عنوان «رابطه بین هویت اخلاقی ورزش و رفتار اخلاقی بازیکنان جوان: متاآنالیز چند سطحی» اجرا کردند که نتایج آن نشان داد که یک جو طرفدار اخلاقیات با کمترین میزان رفتارهای ضد اخلاقی و بیشترین رفتار مبتنی بر عرف در ارتباط است، در حالی که یک جو ضد اخلاقی با بیشترین رفتار غیر انسانی و کمترین میزان رفتار اجتماعی در ورزشکاران جوان مشخص می شود. در همین زمینه کنستانت و ویلم^۲ (۲۰۱۹) در پژوهش خود با عنوان «تأثیر هیئت مدیره و مربی بر درک بازیکنان فوتبال از جو اخلاقی» اذعان نمودند که درک رهبری اخلاقی هیئت مدیره توسط بازیکنان، تأثیر مثبتی بر جو اخلاقی بازیکنان فوتبال دارد. همچنین کنستانت، و جنبر^۳ و ویلم (۲۰۱۹) در پژوهشی دیگر و در تحلیلی طولی، اثربخشی قوانین اخلاقی در باشگاه‌های فوتبال را مورد کاوش قرار دادند که نتایج حاصل نشان داد که تیم های حرفه ای فوتبال باید قانون اخلاقی شان را با یک برنامه اخلاقی گسترده تر ادغام کنند و به ابتکارات حرفه ای سازی،

1. Anouk Spruit
2. Constandt and Willem
3. Waegeneer

مدیریت سهامداران، رهبری اخلاقی و حفاظت از باشگاه‌ها در مقابل رسوایی‌های اخلاقی توجه داشته باشند. ورگاس مندوزا و همکاران^۱ (۲۰۱۸) مطالعه‌ای را با عنوان «نگرانی‌های اخلاقی در ورزش: وقتی اراده باعث پیشرفت روح ورزش می‌شود» انجام دادند که نتایج حاکی از آن بود که عملاً کل رفتار در زمینه ورزش توسط قوانینی اخلاقی قانون‌گذاری می‌شود که در صورت عدم توجه به این قوانین و اصول اخلاقی، برنده شدن می‌تواند از محدوده‌های چیزی که در بازی جوانمردانه، مجاز می‌باشد مثل استفاده از روش‌ها و مواد ممنوع فراتر رود.

بر این اساس می‌توان گفت تدوین الگویی در جهت احیای ارزش‌های اخلاقی-رفتاری و به منظور رفع ناهنجاری‌ها و معضلات کنونی، امری ضروری به نظر می‌رسد. بدین ترتیب محقق در صدد است با رفع خلأ دانشی موجود، تلاش نماید تا یکی از نیازهای مهم در راستای توسعه ورزش کشور (نهادینه سازی جو اخلاقی در فوتبال حرفه‌ای) را که نقش بی‌بدیلی در حرکت چرخه ورزش کشور دارد برطرف نماید.

روش‌شناسی پژوهش

روش تحقیق در این پژوهش کیفی بود که با استفاده از نظریه داده‌بنیاد و به شیوه سیستماتیک اشتراک^۲ و کوربین (۱۹۹۷) انجام پذیرفت. جامعه آماری تحقیق شامل اساتید و خبرگان دانشگاهی و ورزشی در حوزه اخلاق در ورزش (اساتید رشته مدیریت ورزشی، داوران و مدیران عامل و اعضای هیئت مدیره باشگاه‌های لیگ برتری و لیگ یک فوتبال کشور) بود و با تأیید گروه تحقیق، مصاحبه‌هایی به صورت عمیق و نیم ساختارمند با آن‌ها انجام گرفت. جهت نمونه‌گیری از روش هدفمند استفاده شد و با انجام ۲۳ مصاحبه و تا اشباع نظری ادامه پیدا کرد. با توجه به ماهیت مطالعه‌های داده‌بنیاد، از سه مرحله نمونه‌گیری آزاد^۳ برای جمع‌آوری داده‌های کافی جهت شروع کدگذاری باز، نمونه‌گیری رابطه‌ای^۴ جهت استفاده از کدهای اولیه به منزله‌ی مبنایی برای جمع‌آوری مطالب بیشتر و در مرحله آخر از نمونه‌گیری نظری^۵ جهت جمع‌آوری مطالب برای کمک به ساختن طبقه اصلی استفاده گردید. این پژوهش با شیوه سیستماتیک که به اشتراک و کوربین (۱۹۹۸) نسبت داده می‌شود، طی سه مرحله کدگذاری باز، محوری و گزینشی انجام پذیرفت.

برای تعیین پایایی و روایی نیز از روش لینکلن و گوبا استفاده شده است که این مفهوم از چهار عنصر قابلیت اعتبار^۶، قابلیت انتقال^۷، قابلیت اعتماد^۸، و قابلیت تأیید^۹ شکل می‌گیرد (گوبا و لینکلن^{۱۰}، ۱۹۹۴). جدول ۱ بیانگر مراحل تأیید روایی و اعتبار بر اساس روش لینکلن و گوبا می‌باشد.

-
1. Vargas-Mendoza et al.
  2. Strauss & Corbin
  3. Free Sampling
  4. Relational sampling
  5. Theoretical sampling
  6. Credibility
  7. Transferability
  8. Dependability
  9. Conformability
  10. Guba & Lincoln

جدول ۱. روایی و اعتبار بر اساس روش لینکلن و گوبا

شاخص	فرایند
اعتبار	صرف زمان کافی برای پژوهش و تأیید داده‌های مصاحبه توسط مصاحبه شونده
انتقال پذیری	اخذ نظرات خبرگانی که در پژوهش شرکت نداشتند
تأیید پذیری	مستند سازی و حفظ تمامی گام‌های پژوهش و مستندات در فرآیند پژوهش
قابلیت اعتماد	ثبت و ضبط تمامی جزئیات پژوهش و یادداشت برداری در تمام طول انجام مصاحبه و روند پژوهش

همچنین شاخص پایایی بازآزمون بین کدگذاری های پژوهشگر در دو فاصله زمانی در جدول ۲ ارائه شده است. بر این اساس پژوهشگر در حین انجام این پژوهش و در جریان کدگذاری مصاحبه‌ها، سه مصاحبه را به عنوان نمونه در یک فاصله ۲۰ روزه مورد کدگذاری مجدد قرار داد.

جدول ۲. میزان درصد پایایی بازآزمون

ردیف	عنوان مصاحبه	تعداد کل کدها	تعداد توافقات	پایایی باز آزمون (درصد)
۱	مصاحبه سوم	۱۱	۹	۰/۸۲
۲	مصاحبه دهم	۱۰	۹	۰/۹۰
۳	مصاحبه چهاردهم	۱۶	۱۴	۰/۸۷
کل		۳۷	۳۲	۰/۸۶

بر اساس نتایج حاصل از جدول ۲، ضریب پایایی بازآزمون مصاحبه های این پژوهش برابر ۰/۸۶ می باشد که می تواند قابلیت اعتماد و ثبات کدگذاری مصاحبه ها را مورد تأیید قرار دهد. جدول ۳، جزئیات مشارکت کنندگان را در مصاحبه ها نشان می دهد. با توجه به جدول می توان از متناسب بودن نمونه های پژوهش اطمینان حاصل کرد.

جدول ۳. ویژگی های نمونه های (مصاحبه شوندگان) پژوهش

ردیف	سمت	تعداد	میزان تحصیلات
۱	عضو هیئت علمی دانشگاه	۹	دکتری تخصصی
۲	داور لیگ برتر	۲	دانشجوی دکتری
۳	داور لیگ یک	۳	کارشناسی ارشد
۴	مدیر عامل باشگاه	۱	کارشناسی ارشد
۵	هیئت مدیره باشگاه	۱	دکتری تخصصی
		۱	کارشناسی ارشد
		۲	کارشناسی ارشد

یافته های پژوهش

بر مبنای تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها و رویکرد نظام مند داده بنیاد، مفاهیم شناسایی شده پس از ۳ مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی در شش مقوله اصلی و در قالب شرایط علی، مقوله محوری، راهبردها، عوامل زمینه‌ای، عوامل مداخله‌گر، و پیامدها از طریق مدل پارادایمی به هم مرتبط شدند.

در جدول ۴ مشاهده می‌شود که از مجموع کدهای به دست آمده در مصاحبه‌ها در ۵ مقوله مورد بررسی، ۹۰ کد باز متمرکز شده و ۲۶ کد محوری استخراج گردیده است که با تحلیل جزء به جزء بخش‌های مختلف آن نشان داده شده‌اند:

جدول ۴. کدهای استخراج شده از مصاحبه‌ها در زمینه نهادهای سازی جو اخلاقی در فوتبال حرفه‌ای ایران

ردیف	کدهای باز متمرکز شده	کد محوری (مفاهیم)	مقوله
۱	جو نامناسب هواداران، مربیان، بازیکنان و کادر تیم‌ها، انجام اعمال خلاف شرع و عرف توسط بازیکنان، لیدرهای بی اخلاق	عوامل شخصیتی	شرایط مداخله‌گر
۲	شیوع فعالیت در سایت‌های شرط بندی، زد و بندها، دلالت بازی‌ها و سوء استفاده‌های مالی، تبانی و جابجایی نتایج، رشد رشوه‌گیری، رشوه‌خواری و ارتشا، فحاشی‌ها	عوامل اخلاقی	عوامل زمینه‌ای
۳	فقدان نیروی متخصص در باشگاه‌ها	عوامل فردی	عوامل زمینه‌ای
۴	افزایش بی رویه قراردادهای بازیکنان، بسترهای اقتصادی	عوامل مالی	
۵	فقدان آموزش اصول اخلاقی، از بین رفتن قبح مسائل ضد اخلاقی، تغییر اولویت‌های ورزش و بروز فرهنگ بردن به هر قیمت، عدم رعایت احترام و رعایت بازی جوانمردانه، نبود استانداردهای اخلاق ورزشی، بسترهای اجتماعی	عوامل فرهنگی-اجتماعی	عوامل زمینه‌ای
۶	خانواده‌ها، آموزش و پرورش، وزارت ورزش و جوانان، دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی	عوامل ساختاری	شرایط مداخله‌گر
۷	نبود زیر ساخت‌های مناسب در ورزشگاه‌ها	عوامل زیرساختی	
۸	ورود پول و منابع غیر واقع به ورزش، بهای بیش از حد به پول، شرایط بد اقتصادی	شرایط اقتصادی	
۹	ایجاد ارزش‌های تصنعی، شخصیت‌پردازی‌های غیر واقع از بازیکنان، طبقات اجتماعی با فرهنگ‌های متفاوت، مسائل فرهنگی کلی جامعه، مطلوب نبودن ارزش‌های جامعه فوتبال، فرهنگ حاکم بر فضای جامعه	شرایط فرهنگی	شرایط مداخله‌گر

شرایط سیاسی	دخالت سیاست در ورزش، پیگیری اهداف سیاسی در ورزش، استفاده از منابع دولتی در ورزش، تبعیض در استفاده از منابع دولتی، حمایت مراکز قدرت از برخی مدیران، ورود مدیران نالایق به عرصه ورزش	۱۰
شرایط قضایی	تصمیمات مختلف نهادهای قضایی ورزش و عدم رعایت عدالت رویه، عدم بازدارندگی قوانین، عدم توجه و کوتاهی در اجرای قوانین، عدم تشویق کارهای پسندیده	۱۱
فرهنگ سازی	فرهنگ سازی در سطح جامعه، خانواده ها و آموزشگاه ها، فرهنگ سازی از رده های پایه، توجه، رصد و پیگیری امور فرهنگی در معاونت فرهنگی فدراسیون، فعالسازي بخش فرهنگي باشگاه ها، توسعه کمیته اخلاق باشگاه ها	۱۲
آموزش	توجه به آموزش به عنوان رکن اصلی تغییر رفتار، آموزش احترام و بازی جوانمردانه، آموزش کدهای اخلاقی در دوره های مربیگری، آموزش و توجیه اعضای باشگاه ها	۱۳
شایسته سالاری	استفاده از افراد متخصص با تحصیلات دانشگاهی، سپردن کارها به افراد متخصص، استفاده از افراد متخصص حوزه امور فرهنگی، انتخاب مربی های اخلاق مدار، انتخاب مدیران قوی بر اساس شایسته سالاری، دادن زمان کافی به مدیران برای کسب تجربه، مشارکت دادن نخبگان فوتبال	۱۴
درآمدزا باشگاه	دادن درآمدهای مشروع به ورزش، درآمدزا کردن باشگاه ها، خصوصی سازی باشگاه ها، جلوگیری از فروش غیرمجاز محصولات باشگاه ها، اعطای تسهیلات به باشگاه ها	۱۵
توسعه زیر ساخت ها	توسعه زیر ساخت ها	۱۶
شفاف سازی	شفاف سازی مالی در خصوص قراردادهای بازیکنان، مربیان و مدیران، شفاف سازی در خصوص معضلات اخلاقی و وضع موجود	۱۷
وضع قوانین تشویقی و تنبیهی	وضع قوانین بازدارنده انضباطی و برخورد عادلانه و یکسان، لزوم برخورد انضباطی درون باشگاهی و درون تیمی، تدوین نظام نامه تنبیه و تشویق، تقدیر از رفتارهای مثبت	۱۸
ساماندهی کانون های هواداران	ساماندهی و مدیریت صحیح کانون های هواداری و استفاده از پتانسیل آنها، توجیه کانون های هواداری، تهیه کارت های هواداری با مزایای مختلف	۱۹
نهاده سازي نظارت و كنترل	نظارت و کنترل مستمر، پیش بینی عوامل کنترلی (دوربین های مدار بسته، گیت های ورود و خروج و نصب دوربین های با قابلیت تشخیص چهره)	۲۰

فصلنامه علمی	۲۱	تلطیف ورزشگاه ها و پرهیز از اعمال خشونت، پرهیز از حاکمیت جو امنیتی در ورزشگاه ها، زمینه سازی حضور بانوان در ورزشگاه ها	تلطیف محیط ورزشگاه ها
	۲۲	مخالفت رسانه های زرد، مخالفت واسطه ها و دلالتان فوتبال، مخالفت مربیان و ورزشکاران ضعیف	بروز مخالفت ها
	۲۳	بار مالی و هزینه ای، بار امکاناتی و تجهیزاتی	بار مالی و تجهیزاتی
	۲۴	فوتبال پاک و رقم خوردن نتایج در داخل زمین، اخذ نتایج مطلوب	فوتبال پاک
	۲۵	توسعه فنی و افزایش مهارت و پیشرفت بازیکنان و مربیان، لیگ پویا و بهتر، توسعه اقتصادی و درآمدزایی بیشتر با حضور تماشاچیان	توسعه فنی و اقتصادی
	۲۶	تخلیه هیجان و برآورده کردن نیازهای تماشاگران و هواداران، افزایش اقبال عمومی به ورزش، احساس امنیت و آرامش	افزایش گرایش به ورزش

در پایان، بر اساس ترکیب لایه های ارائه شده در جدول ۴، مدل نهایی پژوهش در قالب شکل ۱ نمایش داده شده است:

شکل ۱. مدل نهاده سازی جو اخلاقی در فوتبال حرفه ای ایران

بحث و نتیجه گیری

هدف از پژوهش حاضر، تدوین مدل نهاده سازی جو اخلاقی در فوتبال حرفه ای ایران بود. در این راستا تلاش شد تا مدلی ارائه گردد و در آن جزئیات نهاده سازی جو اخلاقی در فوتبال حرفه ای ایران بر اساس نظریه داده بنیاد به نمایش گذارده شود. لذا با بهره گیری از مقوله ها و کدهای احصا شده، مفاهیم در قالب شش مضمون و مقوله اصلی دسته بندی شدند که این مفاهیم در ارتباط با یکدیگر، مدل مفهومی پژوهش را ایجاد نمودند:

۱. شرایط علی (عوامل شخصیتی، عوامل اخلاقی و عوامل فردی)؛ ۲. مقوله مرکزی (نهادینه سازی جو اخلاقی در فوتبال حرفه ای ایران)؛ ۳. عوامل زمینه ای (عوامل مالی، عوامل فرهنگی- اجتماعی، عوامل ساختاری و عوامل زیرساختی)؛ ۴. راهبردها (فرهنگ سازی، آموزش، شایسته سالاری، درآمدزا کردن باشگاه ها، توسعه زیر ساخت ها، شفاف سازی، وضع قوانین تشویقی و تنبیهی، ساماندهی کانون های هواداران، نهادینه کردن نظارت و کنترل و تلطیف محیط ورزشگاه ها)؛ ۵. عوامل مداخله گر (شرایط اقتصادی، شرایط فرهنگی، شرایط سیاسی و شرایط قضایی)؛ ۶. پیامدها (بروز مخالفت ها، بار مالی و تجهیزاتی، فوتبال پاک، توسعه فنی و اقتصادی و افزایش گرایش به ورزش)

شرایط علی

نتایج تحلیل در پژوهش حاضر نشان داد که عوامل شخصیتی در ۳ دسته بندی (جو نامناسب هواداران، مربیان و کادر تیم ها، انجام اعمال خلاف شرع و عرف توسط بازیکنان، لیدرهای بی اخلاق) قابل تقسیم است که این تقسیم بندی منطبق بر نتایج پژوهش های پورفرهمند و همکاران (۱۳۹۸) و شجیع و همکاران (۱۳۹۱) می باشد، چرا که پورفرهمند و همکاران (۱۳۹۸) چنین بیان می کنند که سالانه مبالغ هنگفتی از بودجه هایی که با هدف توسعه ورزش حرفه ای در کشور تصویب شده است به واسطه رفتارهای انحرافی بازیکنان، مربیان، مدیران و تماشاگران ورزشی اتلاف می گردد و اینگونه پیشنهاد می دهند که مدیران و مربیان ورزشی باید با هدف پیشگیری از هدر رفت منابع مادی و غیرمادی در نتیجه رفتارهای انحرافی بازیکنان، با شناخت صحیح از حالات و ویژگی های جمعیت شناختی هر یک از بازیکنان باشگاه و تیم خود نسبت به تعدیل و اصلاح عکس العمل های فردی و سازمانی خود در مواجهه با آنها اهتمام ورزند تا بتوانند در راستای کیفیت بخشی عملکرد افراد و تیم خود موفق باشند. همچنین شجیع و همکاران (۱۳۹۱) در مطالعه خود چنین بیان می کنند که هرگونه اقدام احتمالی برای حل مسائل اخلاقی در فوتبال ایران بی اثر یا موقتی خواهد بود. از این رو، نقش مربیان پایه و مدیریت باشگاه ها برای حل این مسئله بسیار با اهمیت است و این بهبود شناخت و آگاهی های اخلاقی بازیکنان است که مسئله اخلاق در فوتبال ایران را برای همیشه، از درون و نه از طریق اجبارهای قانونی، حل خواهد کرد که از این بُعد با نتایج پژوهش حاضر همسویی کامل دارد.

در زمینه عوامل اخلاقی ایجاد کننده جو اخلاقی در فوتبال حرفه ای ایران نیز شیوع فعالیت در سایت های شرط بندی، زد و بندها، دلال بازی ها و سوء استفاده های مالی، تبانی و جابجایی نتایج، رشد رشوه گیری، رشوه خواری و ارتشاء و نیز فحاشی در ورزشگاه ها از مواردی هستند که به تکرار شاهد آن هستیم و به نظر می رسد برون رفت از فضای موجود تنها در گرو وضع قوانین سفت و سخت، برنامه ریزی مناسب، اطلاع رسانی در مورد مضرات شرط بندی و شرکت های برگزار کننده آن، فرهنگ سازی در جهت استفاده از فرصت ها برای انجام فعالیت های ارزشمند و نیز تذکر به عوامل یا افراد درگیر در این زمینه ها امکان پذیر می باشد- نکته ای که در پژوهش مهرآباد (۱۳۹۸) نیز به آن اشاره شده است. این مهم همچنین در پژوهش یزدان شناس و فروزان (۱۳۹۶) نیز مورد توجه قرار گرفته و ساختار مدیریتی، ضعف در شایسته سالاری و عدم سیستم نظارتی کارآمد به عنوان عوامل زمینه ساز واسطه گری در فوتبال شناسایی گردیده اند.

فقدان نیروهای متخصص از دیگر علل مطلوب نبودن جو اخلاقی در فوتبال حرفه ای ایران است که ممانعت از حضور افراد غیر متخصص و ایجاد انگیزه برای اهالی فن و پیشکسوتان برای حضور در عرصه فوتبال و نیز توجه ویژه و به موقع دستگاه های نظارتی بر روند جذب و به کارگیری

متخصصین امر، می تواند از راه های حل آن تلقی گردد. مؤلفه ای که در پژوهش های محمودی و همکاران (۱۳۹۷) با عناوین فقدان مالکان آشنا و متخصص به ورزش و نبود مجمع با هوش و متخصص و نیز در پژوهش شفيعی و افروزه (۱۳۹۷) با عنوان وجود افراد غیرمتخصص در مدیریت باشگاه ها و لیبرهای غیرمتخصص و آموزش ندیده به چشم می خورد. لذا با توجه به ادبیات پیشینه، یافته های حاصل از پژوهش حاضر نشان می دهد که کدهای شناسایی شده جامعیت لازم را داشته و علاوه بر نتایج جدید، همسو و در برگیرنده یافته های پیشین است.

عوامل زمینه ای

در پژوهش حاضر عوامل زمینه ای بیان می دارند که عوامل مالی، عوامل فرهنگی- اجتماعی، عوامل ساختاری و عوامل زیرساختی بر راهبردها تأثیر می گذارند. عوامل مالی با گویه های افزایش بی رویه قراردادهای بازیکنان و بسترهای اقتصادی یکی از عوامل زمینه ای شناسایی شده در پژوهش است. در تفسیر این یافته پژوهش باید گفت، فوتبال دیگر به عنوان صرف یک ورزش شناخته نمی شود، بلکه یک صنعت و یک شغل محسوب می گردد. لذا قراردادهای این حوزه با توجه به حجم بالای مبالغ جابجا شده و تأثیر بالای این قراردادها بر عملکرد تیم ها و اتفاقات حاشیه ای نظیر شرایط عقد قرارداد، افزایش بی رویه قراردادهای، عدم کنترل روی آنها و افزایش ناگهانی قراردادها از اهمیت بسیار برخوردار است. در پژوهش یگانه، یوسفی و عیدی (۱۳۹۷)، عدم شفافیت در قراردادهای باشگاه، وجود طرفندهای فرار از مالیات، نبود قوانین حمایتی و اجرایی در زمینه این قراردادها و ضعف در تدوین و اجرای قوانین انضباطی و مدنی از عواملی بودند که به گسترش مشکلات حرفه ای گرایي در لیگ برتر فوتبال ایران دامن زده است. مرتبط با همین موضوع در پژوهش نجف زاده (۱۳۹۷)، با عنوان نبود هماهنگی میان باشگاه ها در کنترل قراردادهای بازیکنان و مربیان و در پژوهش محمودی و همکاران (۱۳۹۷)، با گویه های عقد قراردادهای زیان آور و قراردادهای غیرواقعی از آن یاد شده است که با یافته های پژوهش حاضر هم سو و هم خوان است. در مورد عوامل فرهنگی- اجتماعی نیز فقدان آموزش اصول اخلاقی، از بین رفتن قبح مسائل ضد اخلاقی، تغییر اولویت های ورزش و بروز فرهنگ بردن به هر قیمت، عدم رعایت احترام و بازی جوانمردانه و نبود استانداردهای اخلاق ورزشی به چشم می خورد که باید مورد توجه قرار گیرد.

فقدان آموزش اصول اخلاقی یکی از عوامل زمینه ای مؤثر بر راهبردهای نهادینه سازی جو اخلاقی در فوتبال حرفه ای ایران است. در تفسیر این یافته باید گفت به منظور رسیدن به معیارهای اخلاقی مد نظر FIFA و AFC باید استانداردهای اخلاقی و حرفه ای تدوین شده در این دو نهاد، در قالب برنامه های مدون و مشخص و به صورت منسجم به کلیه عوامل مربوط به حوزه فوتبال کشور آموزش داده شود. لذا نبود آموزش این استانداردها و ضعف نهادهای آموزشی می تواند جو اخلاقی در فوتبال حرفه ای ایران را تحت شعاع خود قرار دهد؛ مسئله ای که در پژوهش های محمودی و همکاران (۱۳۹۷) با عنوان فقدان آموزش و آگاهی و شفيعی و افروزه (۱۳۹۷) با عنوان نظام آموزشی غیراثربخش از آن یاد شده و از این جهت با پژوهش حاضر هم خوان است. تغییر اولویت های ورزش و بروز فرهنگ بردن به هر قیمت نیز یکی دیگر از عوامل زمینه ای شناسایی شده در پژوهش حاضر است. در تفسیر این یافته می توان چنین گفت که، اولویت قرار دادن برد، نتیجه گرایي و گم شدن هدف فوتبال از عواملی هستند که می توانند روح ورزش را تحت

شعاع خود قرار دهند. نکته ای که با مؤلفه های پژوهش شفيعی و افروزه (۱۳۹۷)، با گویه های تغییر ارزش ها و تعهدات و ضعف وجدان کاری و خاموشی وجدان عمومی، هم خوانی دارد.

عدم رعایت احترام و بازی جوانمردانه و نبود استانداردهای اخلاق ورزشی یکی دیگر از عوامل زمینه ای مؤثر بر راهبردهای نهادینه سازی جو اخلاقی در فوتبال حرفه ای ایران است که در پژوهش حاضر به آن اشاره شده است. بازی جوانمردانه امروز شعار محافل ورزشی است، اما آنچنان که باید بعضی از ورزشکاران، مربیان و حتی مدیران و دست اندرکاران آن را رعایت نمی کنند و استفاده از داروها و مواد محرک، تسهیل کننده و نیروزا که بسیاری از آنها برای سلامتی تن و روان مضر هستند، در سطوح مختلف سنی و ورزشی در حال گسترش هستند (خیری و همکاران، ۱۳۹۱). نکته ای که با پژوهش حاضر همسو و هم خوان است.

همچنین باید نقش خطیر و حائز اهمیت خانواده ها، آموزش و پرورش، وزارت ورزش و جوانان، دانشگاه ها و مؤسسات آموزشی را به عنوان ساختارهای سازنده و بستر ساز یک جامعه مورد توجه قرار داد و کوشید تا با استفاده از پتانسیل های بالقوه و بالفعل این نهادها در رسیدن به فضای مطلوب اخلاقی بیش از پیش قدم برداشت. نکته ای که در پژوهش عباس زاده و همکاران (۱۳۹۶) نیز به آن اشاره شده و با پژوهش حاضر همخوانی دارد.

نبود زیر ساخت های مناسب در ورزشگاه ها نیز یکی دیگر از عوامل زمینه ای شناسایی شده در پژوهش است. زیر ساخت ها از نقشی حیاتی و ممتاز در فرآیند فوتبال حرفه ای و توسعه آن برخوردار هستند. در همین زمینه یافته های تحقیق شیخی و شریفیان (۱۳۹۶) حاکی از آن است که ارتباط معنی داری بین کیفیت خدمات در ورزشگاه های ورزشی و میزان خرابکاری وجود دارد که با پژوهش حاضر هم خوانی و انطباق دارد. لذا باید اهتمام ویژه ای بر ایجاد زیر ساخت های مناسب در ورزشگاه ها داشت و کوشید با رفع نواقص و کاستی های موجود در بسترهای فیزیکی در اختیار، ضمن ایجاد فضایی مطلوب، در جهت ارتقای جو اخلاقی در فوتبال حرفه ای ایران قدم برداشت.

عوامل مداخله گر

شرایط اقتصادی، شرایط فرهنگی، شرایط سیاسی و شرایط قضایی جزء عوامل مداخله گر شناسایی شده در مدل تدوین شده می باشند که می توانند به عنوان تسهیل کننده یا محدود کننده بر راهبردها تأثیر گذار باشند. بدیهی است که شرایط بد اقتصادی، ورود پول و منابع غیر واقع به ورزش و بهای بیش از حد به پول از جمله مواردی هستند که می توانند بر راهبردها اثر داشته باشند و جو اخلاقی در فوتبال حرفه ای ایران را تحت تأثیر خود قرار دهند. در پژوهش کلدنسن^۱ (۱۹۹۲) نیز اشاره شده که معمولاً در ورزشکاران حرفه ای جهت گیری نسبت به پول وجود دارد و افراد مجبور هستند مهارت های خود را برای مسابقه دادن به حراج بگذارند. نکته ای که با پژوهش حاضر همسویی و هم خوانی دارد.

عامل دیگری که جزو شرایط مداخله گر در نهادینه سازی جو اخلاقی در فوتبال حرفه ای ایران است و توانایی تأثیر بر راهبردها را دارد، شرایط فرهنگی است. فرهنگ حاکم بر اجتماع عامل بسیار مهمی است که در برقراری جو اخلاقی در رشته پر طرفدار فوتبال نقش مهمی می تواند ایفا کند که در پژوهش حاضر با مؤلفه های ایجاد ارزش های تصنعی، شخصیت پردازی های غیر واقع از بازیکنان، طبقات اجتماعی با فرهنگ های متفاوت، مسائل فرهنگی کلی جامعه و مطلوب نبودن

ارزش های جامعه فوتبال به آن اشاره شده است. در همین زمینه یلین^۱ (۲۰۱۷) نشان داد که راست کرداری متأثر از شرایط فرهنگی حاکم بر جامعه است. همچنین نجف زاده (۱۳۹۷) در پژوهش خود فشارهای فرهنگی را یکی از شش مؤلفه فشار در مسیر راست کرداری مدیران باشگاه های فوتبال در نظر گرفته است که از این جهت با نتایج پژوهش حاضر همسو و هم خوان هستند. عامل دیگری که در شرایط مداخله گر پژوهش حائز اهمیت می باشد، شرایط سیاسی است که در پژوهش حاضر با مؤلفه های دخالت سیاست در ورزش، پیگیری اهداف سیاسی در ورزش، استفاده از منابع دولتی در ورزش، تبعیض در استفاده از منابع دولتی، حمایت مراکز قدرت از برخی مدیران و ورود مدیران نالایق به عرصه ورزش به آن اشاره شده است. افروزه و شفیعی (۱۳۹۸) عوامل سیاسی را یکی از عوامل کلان مؤثر بر فساد در فوتبال ایران شناسایی کرده اند و شفیعی و افروزه (۱۳۹۷) هم به مؤلفه های نفوذ سیاستیون در ورزش، وجود ارتباطات سیاسی غیرمعارف و انحراف و تخطی از هنجارهای رسمی و مدون اشاره دارند. ذیل همین موضوع در پژوهش محمودی و همکاران (۱۳۹۷) با عنوان بهره برداری سیاسی از ورزش، از آن نام برده شده است که با یافته های پژوهش حاضر هم سو و هم خوان است. همچنین در بررسی مؤلفه استفاده از منابع دولتی در ورزش نیز می توان اینگونه تفسیر نمود که استفاده باشگاه ها از منابع دولتی و وابستگی باشگاه ها به دولت از عواملی هستند که جو اخلاقی در فوتبال را متأثر از خود می سازند. در رابطه با همین یافته، هنری و محمودی (۱۳۹۸) در پژوهش خود به استفاده نامحدود و کنترل نشده از منابع دولتی، دولتی بودن فوتبال و حضور مدیران فاقد صلاحیت و فقدان دغدغه مدیران دولتی در هزینه کرد، اشاره کرده اند و آن را یکی از علل بروز فساد در فوتبال ایران می دانند. مرتبط با همین موضوع، شفیعی و افروزه (۱۳۹۷)، به سوء استفاده از منابع دولتی و تأمین عمده ی منابع مالی باشگاه ها از طریق دولت اشاره دارند و آن را یکی از مؤلفه های مؤثر در بروز فساد در فوتبال ایران می دانند. که با نتایج پژوهش حاضر هم سو و هم خوان است. از طرفی انتخاب مدیران نالایق بر اساس ارتباطات کاذب و انتصاب های دولتی در حوزه مدیریتی فوتبال باعث شده است که نتوان از اهالی فن، متخصصین و خبرگان فوتبالی بهره جست که این خود عامل دیگری در بروز مشکلات در حوزه اخلاقی فوتبال محسوب می گردد.

در پژوهش پیش رو، شرایط قضایی بیان می دارند که تصمیمات مختلف نهادهای قضایی ورزش و عدم رعایت عدالت رویه، عدم بازدارندگی قوانین، عدم توجه و کوتاهی در اجرای قوانین و عدم تشویق کارهای پسندیده می توانند به عنوان یک عامل مداخله گر دیگر بر راهبردها تأثیر بگذارند. در همین زمینه می توان به پژوهش محمودی و همکاران (۱۳۹۷) اشاره کرد که تساهل و تسامح و سلیقه ای بودن احکام انضباطی را از جمله عوامل زمینه ساز بروز فساد در فوتبال ایران معرفی و از عدم بازدارندگی قانونی در فوتبال حکایت داشت. همچنین در همین پژوهش بی عدالتی با ابعاد مصلحت اندیشی در صدور احکام و عدم تناسب جرم با مجازات از جمله مؤلفه هایی بودند که با گویه های شناسایی شده در پژوهش حاضر هم خوان هستند.

راهبرد ها

براساس نظرات کارشناسانه، نهادهای سازی جو اخلاقی در فوتبال حرفه ای ایران نیازمند پارادایم های ویژه ای است که در این پژوهش با عنوان راهبرد به آن اشاره می شود و تعاملات

ویژه‌ای لقب می‌گیرد که از پدیده یا مقوله اصلی بیرون می‌آید. راهبردها عبارت اند از: فرهنگ‌سازی، آموزش، شایسته سالاری، درآمدزا کردن باشگاه‌ها، توسعه زیر ساخت‌ها، شفاف سازی، وضع قوانین تشویقی و تنبیهی، ساماندهی کانون‌های هواداران، نهادینه کردن نظارت و کنترل و تطبیف محیط ورزشگاه‌ها.

اگر فرهنگ سازی لازم در سطح جامعه، خانواده‌ها، آموزشگاه‌ها و رده‌های پایه مدنظر قرار گیرد می‌توان با فعال سازی بخش فرهنگی و توسعه کمیته اخلاق باشگاه‌ها و همچنین توجه، رصد و پیگیری امورات فرهنگی در معاونت فرهنگی فدراسیون فوتبال، گام بلندی به سوی اعتلای اخلاق در فوتبال حرفه ای ایران برداشت.

همچنین اگر آموزش به عنوان رکن اصلی تغییر رفتار، با سه دستور کاری آموزش احترام و بازی جوانمردانه، آموزش کدهای اخلاقی در دوره‌های مربیگری و آموزش و توجیه مدیران باشگاه‌ها و نیز استفاده از افراد متخصص با تحصیلات دانشگاهی و سپردن کارها به آنان، انتخاب مدیران قوی و گزینش مربیان اخلاق مدار، در دستور کار متولیان امر قرار گیرد، می‌توان امیدوار بود در جهت رسیدن به جو اخلاقی مطلوب، قدم‌های مثبتی برداشت. خطیبی، خبیری و جلالی فراهانی (۱۳۹۸) در پژوهشی آموزش را یکی از عوامل مؤثر در برقراری جو مطلوب در ورزشگاه‌های فوتبال کشور قلمداد می‌کنند و بیان می‌دارند که آموزش و توسعه رفتار حرفه ای در میان بازیکنان و مربیان، نسبت به یکدیگر، نسبت به داور و همچنین نسبت به تماشاگران می‌تواند تا حدودی در شکل‌گیری جوی مطلوب مؤثر باشد. در همین زمینه فتاح پور، کاشف و عامری (۱۳۹۲) ضرورت توجه به آموزش‌های اخلاقی برای مربیان ورزشی و همچنین تدوین دروسی با عنوان اخلاق کاربردی در ورزش را ضروری در نظر می‌گیرند. بنابراین نتایج پژوهش در این بخش با نتایج پژوهش‌های مذکور هم خوانی دارد.

امروزه با پدیده‌ای در مدیریت رو به رو هستیم که به درستی آن را «نظام شایسته سالار» یا «شایسته سالاری» نامیده‌اند (قهرمانی، ۱۳۸۴). اهمیت شایسته سالاری در ورزش به خصوص ورزش فوتبال نیز به قدری است که بسیاری از پژوهشگران فقدان شایسته سالاری را یکی علل بروز فساد در فوتبال کشور می‌دانند. هنری و محمودی (۱۳۹۸) نیز در پژوهش خود با مؤلفه فقدان تخصص و شایسته سالاری مدیران از آن نام برده‌اند. همچنین شفیعی و افروزه (۱۳۹۷) در پژوهش خود با عنوان «شناسایی و تبیین مؤلفه‌های مؤثر در بروز فساد در فوتبال ایران» پیشنهاد می‌کنند که باید نظارت هرچه بیشتری بر ارتباطات با افراد سیاسی و لحاظ شایسته سالاری در جذب مدیران متخصص در پست‌های سازمانی مرتبط با حوزه فوتبال انجام شود که با یافته پژوهش حاضر همسو و هم خوان است.

در دنیای کنونی، ورزش فوتبال بیش از هر عصر دیگری میدان مسابقه اقتصادی شده و باشگاه‌ها بیش از هر زمان دیگری به درآمدزایی متکی شده‌اند. لذا برای رسیدن به جو اخلاقی مطلوب در فوتبال حرفه ای باید دادن درآمدهای مشروع به ورزش، خصوصی سازی باشگاه‌ها و درآمدزا کردن آنها از طریق جلوگیری از فروش غیرمجاز محصولات و اعطای تسهیلات را مورد توجه قرار داد. پژوهش حاضر توجه به خصوصی سازی باشگاه‌ها را یکی دیگر از راهبردهای نهادینه سازی جو اخلاقی در فوتبال حرفه ای ایران بیان می‌کند. بر اساس نتایج پژوهش دلدار، توفیق و باقری (۱۳۹۵) تا زمانی که موانع فراروی خصوصی سازی باشگاه‌های لیگ حرفه ای فوتبال کشور مرتفع نگردد، نمی‌توان به توسعه صنعت فوتبال امید چندانی داشت. در همین زمینه نجفی کلوری و همکاران (۱۳۹۱)، در پژوهش خود با عنوان «عوامل مؤثر در بروز فساد در سازمان‌های ورزشی» بیان می‌کنند

که عوامل فرهنگی بیشترین نقش را در بروز و گسترش فساد اداری دارند و در بین روش های مختلف کنترل فساد اداری نیز خصوصی سازی به عنوان مهمترین روش کنترل شناخته می شود که از این جهت با پژوهش حاضر همسویی دارد.

در تفسیر یافته فروش غیر مجاز محصولات باشگاه ها نیز باید گفت، فروش محصولات و کپی رایت یکی از منابع عمده درآمدی برای باشگاه های فوتبال است که عدم توجه به آن و سلب شدن این حق از باشگاه ها می تواند زمینه ساز فساد مالی باشگاه ها گردد. یافته های پژوهش حاکی از آن است که در فوتبال ایران اعطای تسهیلات به باشگاه ها می تواند به پیشرفت همه جانبه این ورزش کمک نماید. در همین راستا، در پژوهش یگانه، یوسفی و عیدی (۱۳۹۷) با عنوان «بررسی مشکلات حرفه ای گرایان در لیگ برتر فوتبال ایران»، یکی از مشکلات این حوزه، مشکلات حمایتی و سیاسی و تسهیلاتی و تجهیزاتی شناسایی شد که با یافته های پژوهش حاضر هم سو و هم خوان است.

یکی دیگر از راهبردهای شناسایی شده در نهادینه سازی جو اخلاقی، توسعه زیر ساخت های موجود است که از نقشی حیاتی و ممتاز در فرآیند فوتبال حرفه ای و توسعه آن برخوردار هستند. یافته های تحقیق شیخی و شریفیان (۱۳۹۵) حاکی از آن است که ارتباط معنی داری بین کیفیت خدمات در ورزشگاه های ورزشی و میزان خرابکاری وجود دارد. همچنین همتی و همکاران (۱۳۹۵) نیز سرمایه گذاری بر روی زیر ساخت ها به ویژه طراحی و ساخت ورزشگاه و فناوری را به عنوان عوامل بسیار مهم و ضروری شناسایی کرده اند که با پژوهش حاضر هم خوانی و انطباق دارد. شفاف سازی و اعمال شفافیت یکی دیگر از مؤلفه های شناسایی شده پژوهش در بُعد راهبردهاست. آنچه که در فوتبال حرفه ای ایران قابل مشاهده می باشد آن است که شفاف سازی در مورد مسائل مالی نظیر قراردادهای بازیکنان، مربیان و مدیران و نیز معضلات اخلاقی موجود یا مورد توجه قرار نمی گیرد یا اینکه با اغماض از آنها گذر می شود. به هر حال چیزی که مسلم است شفاف سازی درباره موارد یاد شده می تواند نقش روشنگرانه و بازدارنده را ایفا نماید. یگانه، یوسفی و عیدی (۱۳۹۸) در پژوهش خود چنین پیشنهاد می کنند که اطلاعات، اسناد و آمار و ارقام در هر باشگاه کاملاً شفاف باشد و عدم شفافیت، یکی از مشکلات حرفه ای گرایان در لیگ برتر فوتبال ایران است. همچنین عامری سیاهویی، زنجیرچی و مشایخی نژاد (۱۳۹۶) از شفاف سازی اطلاعات باشگاه به عنوان یکی از مؤلفه های پژوهش های خود نام برده اند که با یافته های پژوهش حاضر هم خوان است.

وضع قوانین تشویقی و تنبیهی یکی از مهمترین راهبردهای شناسایی شده پژوهش حاضر در جهت رشد اخلاق و اخلاق گرایان در لیگ برتر و لیگ یک فوتبال ایران است. وضع قوانین بازدارنده انضباطی، برخورد عادلانه و یکسان، تقدیر از رفتارهای مثبت و نکوهش رفتارهای نادرست در قالب آیین نامه های مدون می تواند نقش انگیزشی و باز دارندگی را در ایجاد جو اخلاقی ایفا نماید که از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. در تفسیر این یافته می توان به پژوهش شفیع و افروزه (۱۳۹۶) اشاره کرد؛ جایی که ضعف کیفی قوانین و مقررات به عنوان یکی از مؤلفه های مؤثر در بروز فساد در فوتبال ایران در نظر گرفته شده است که با پژوهش های ورگاس مندوزا^۱ و همکاران (۲۰۱۸)، وجنیر، دیویس و ویلم^۲ (۲۰۱۷)، محمودی و همکاران (۱۳۹۷) و هنن^۳ (۲۰۱۵) همسویی دارد.

1. Vargas-Mendoza
2. De Waegeneer, Devisch, & Willem
3. Henne

در فوتبال حرفه ای مدیریت و توجیه کانون های هواداران از عوامل مهمی است که تغییر به سمت ارزش های مطلوب اخلاقی را موجب می شود. عدم توجه به مدیریت صحیح کانون های هواداری و نگاه سنتی به کانون های هواداران موجب گردیده که نتوان از پتانسیل بالای آنها در جهت هدف که همان توسعه همه جانبه فوتبال است بهره مند شد. نکته ای که در پژوهش حاضر نیز با گویه های ساماندهی و مدیریت صحیح کانون های هواداری و استفاده از پتانسیل آنها، توجیه کانون های هواداری و تهیه کارت های هواداری با مزایای مختلف به آن اشاره شده است.

حضور گسترده تماشاگران برای تماشای مسابقات فوتبال، شواهد رسانه ای، گزارش های علمی و مؤلفه های شناسایی شده حاصل از پژوهش نشان دهنده اهمیت نظارت و کنترل در ورزشگاه ها با توجه به عمق زیاد و پویایی مسائل رفتاری منفی مربوط به تماشاگران است که این امر مستلزم توجه به چارچوب های پیشگیرانه و نیازمند نهادینه کردن نظارت و کنترل و پیش بینی عوامل کنترلی نظیر دوربین های مدار بسته، گیت های ورود و خروج و دوربین های با قابلیت تشخیص چهره است. از این رو پژوهش حاضر با پژوهش شفيعی و همکاران (۱۳۹۵)، ابراهیمی و موسوی راد (۱۳۹۷) و کله لند و کاشمور^۱ (۲۰۱۶) همسویی و هم خوانی دارد، چرا که آنان نیز نظارت و کنترل را یکی از مؤلفه های مؤثر در حفظ جو حاکم بر ورزشگاه ها در نظر گرفته اند. شفيعی و افروزه (۱۳۹۷) نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که نظارت همه جانبه فدراسیون و کمیته رسیدگی به تخلفات اخلاق حرفه ای در فوتبال و بر لیگ باید بیشتر و با استمرار بیشتری انجام شود. همچنین زارع، حیدری نژاد و شیرالی (۱۳۹۵) در پژوهش خود بیان نمودند که وجود مکانیسم های کنترل و نظارتی مناسب در درون باشگاه ها یکی از عوامل مؤثر در کنترل فساد در ورزش فوتبال است. همچنین ابزری و فغانی (۱۳۹۲) نظارت و بازرسی به موقع را یکی از مهم ترین راه کارهای مبارزه با فساد اداری در صنعت فوتبال بر می شمارند که با نتایج پژوهش حاضر همسو و هم خوان است. پرهیز از اعمال خشونت در ورزشگاه ها، پرهیز از حاکمیت جو امنیتی در ورزشگاه ها و برنامه ریزی و زمینه سازی جهت حضور بانوان در ورزشگاه های فوتبال کشور یکی از راهبردهایی است که می تواند ضمن تلطیف محیط ورزشگاه ها، زمینه ساز رشد همه جانبه فوتبال حرفه ای ایران گردد. در تفسیر این یافته باید گفت که برقراری محیط تمام امنیتی می تواند به عنوان یک عامل فشار بر تماشاگر عمل کند و هواداران را در جهت انجام کارهای ضد اخلاقی سوق دهد و با برهم زدن جو اخلاقی، در یک اقدام معکوس، به جای برقراری امنیت، موجبات ناامنی در ورزشگاه ها را فراهم آورد. در این زمینه فرجی، همتی نژاد و شبانی (۱۳۹۸) با بررسی نقش و اهمیت منابع انسانی در تأمین امنیت ورزشگاه های فوتبال چنین نتیجه گیری کردند که منابع انسانی مشارکت کننده در برگزاری مسابقات فوتبال باید در طول عملیات مسابقه، نقش و مسئولیت خود در تأمین امنیت ورزشگاه را درک نمایند. همچنین، منابع انسانی آموزش دیده و تأیید صلاحیت شده می توانند تأمین محیطی امن و ایمن برای تماشاگران، ورزشکاران و مسئولان حاضر در ورزشگاه را تضمین نمایند. در نتیجه پژوهش حاضر با این پژوهش ها نیز هم خوان و هم سو است.

از آنجایی که هیچ مطالعه و تحقیقی خالی از اشکال نیست و همیشه محدودیت هایی بر سر راه محقق وجود دارند که مطالعه را از حالت ایده آل آن دور می کند، در این پژوهش نیز می توان به امکان عدم رهایی مصاحبه شوندگان از پیش فرض های ذهنی و پاسخگویی آنها بر اساس ادراکات ذهنی خود، همزمانی بازه انجام پژوهش با محدودیت های اعمال شده در مورد بیماری کرونا و عدم

دسترسی به برخی از مصاحبه شوندگان به صورت حضوری، تغییر پذیری متغیرهای اجتماعی و فرهنگی و تأثیر گذاری آنها بر ارزش های اخلاقی و در آخر بُعد زمانی انجام پژوهش حاضر و توجه به اینکه ممکن است دیدگاه ها و نگرش های جامعه فوتبال در طول زمان تغییر کند و نمی توان انتظار پایداری نتایج در بلندمدت را داشت اشاره کرد. لذا به محققان آتی پیشنهاد می گردد با توجه به رویکرد اکتشافی تحقیق حاضر، پژوهش های دیگری در این زمینه و با روش شناسی ترکیبی (کمی و کیفی) و یا رویکرد آینده پژوهشی صورت پذیرد.

در پایان می توان گفت که با اجرای راهبردهای برآمده از مدل ترتیبی داده بنیاد، پیامدهای ویژه ای در حوزه جو اخلاقی فوتبال حرفه ای ایران به بار خواهد نشست. هرچند بروز مخالفت ها با نهادهای سازی جو اخلاقی در سه حوزه مخالفت رسانه های زرد، مخالفت واسطه ها و دلالان فوتبال و مخالفت مربیان و ورزشکاران ضعیف و نیز بار مالی و هزینه ای و بار امکاناتی و تجهیزاتی از پیامدهای منفی ای است که می تواند به صورت مقطعی در مسیر نهادهای سازی جو اخلاقی اخلاقی ایجاد کند؛ اما فوتبال پاک، رقم خوردن نتایج در داخل زمین، اخذ نتایج مطلوب، توسعه فنی و افزایش مهارت و پیشرفت بازیکنان و مربیان، لیگ پویا و بهتر، توسعه اقتصادی و درآمدزایی بیشتر با حضور تماشاچیان، تخلیه هیجان و برآورده کردن نیازهای تماشاگران و هواداران، احساس امنیت و آرامش و افزایش اقبال عمومی به ورزش از پیامدهای مثبتی است که می شود برای نهادهای سازی جو اخلاقی برشمرد.

لذا استفاده از مدل ارائه شده در پژوهش حاضر به مدیران فدراسیون فوتبال، سازمان لیگ فوتبال کشور، باشگاه های لیگ برتر و لیگ آزادگان، مربیان و سایر دست اندرکاران ورزش پر طرفدار فوتبال کمک می کند تا با برنامه ریزی و تصمیم گیری مناسب، ضمن کاستن از معضلات اخلاقی و رفتارهای انحرافی، در مسیر نهادهای سازی جو اخلاقی در فوتبال حرفه ای ایران قدم بردارند و فوتبال ایران را به سوی ایده آل های اخلاقی و حرفه ای رهنمون سازند.

منابع

- ابزری، مهدی و فغانی، فاطمه. (۱۳۹۲). «کاربرد رویکرد **AHP** و **Topsis** جهت اولویت بندی عوامل مؤثر بر بروز فساد اداری و راهکارهای مقابله با آن». مجله تحقیق در عملیات و کاربردهای آن. ۱۰، صص ۴۳-۵۷.
- افروزه، حکیمه و شفیع، شهرام. (۱۳۹۸). «بررسی اثر عوامل کلان بر فساد در فوتبال ایران از طریق میانجی‌های فردی و مدیریتی». پژوهشنامه مدیریت ورزشی و رفتار حرکتی. (۳۰) ۱۵، صص ۲۵۷.
- پورفره‌مند، بهزاد؛ خبیری، محمد؛ سجادی، سید نصرالله و جلالی فراهانی، محمد. (۱۳۹۸). «تحلیل کیفی نقش عوامل جمعیت شناختی مؤثر بر بروز رفتارهای انحرافی بازیکنان لیگ برتر فوتبال ایران». مطالعات مدیریت رفتار سازمانی در ورزش. ۲۱(۶)، صص ۲۳-۳۴.
- خطیبی، امین؛ خبیری، محمد و جلالی فراهانی، محمد. (۱۳۹۸). «شناسایی مهم ترین عوامل شکل دهنده جو ورزشگاه های فوتبال (با رویکرد بازاریابی)». پژوهش های فیزیولوژی و مدیریت در ورزش. ۱۱(۱)، صص ۹-۲۲.
- دانایی فرد، حسن و امامی، سید مجتبی. (۱۳۸۶). «استراتژی های پژوهش کیفی: تاملی بر نظریه پردازی داده بنیاد». اندیشه مدیریت راهبردی. (۲).
- دلدار، ابراهیم؛ توفیق، آزیتا و باقری، قدرت الله. (۱۳۹۵). «بررسی موانع خصوصی سازی باشگاه‌های لیگ حرفه ای ایران». مطالعات مدیریت ورزشی. ۳۵، صص ۹۷-۱۱۸.
- زارع، علیرضا؛ حیدری نژاد، صدیقه و شیرالی، رضوان. (۱۳۹۵). «تأثیر رسانه های جمعی بر کنترل فساد در ورزش فوتبال». مدیریت ارتباطات در رسانه های ورزشی. ۱۲، صص ۱۳-۲۶.
- سلیمی، مهدی؛ سلطان حسینی، محمد؛ قاسمی، حمید و ترکیان ولاشانی، سمانه. (۱۳۹۰). «رتبه بندی موانع توسعه اخلاق حرفه ای در رسانه های ورزشی». پژوهش های ارتباطی، (۶۸).
- شجاع، رضا؛ کوزه چیان، هاشم و احسانی، محمد. (۱۳۹۱). «تأثیر ایدئولوژی بازیکنان حرفه ای فوتبال ایران بر تصمیم گیری اخلاقی آنان». مطالعات روان شناسی ورزشی. (۲)، صص ۲۷-۳۸.
- شعبانی بهار، غلامرضا؛ یعقوبی، ابوالقاسم و فاروقی، حسین. (۱۳۸۹). «تعیین ارتباط هوش هیجانی و عملکرد ورزشی ورزشکاران استان همدان». مطالعات مدیریت ورزشی. (۷).
- شفیع، شهرام و افروزه، حکیمه. (۱۳۹۷). «شناسایی و تبیین مؤلفه‌های مؤثر در بروز فساد در فوتبال ایران». مطالعات مدیریت ورزشی. (۴۷) ۱۰، صص ۳۹-۶۶.
- شفیع، شهرام؛ دستوم، صلاح؛ عبدالی، حسن و افروزه، حکیمه. (۱۳۹۵). «ارائه مدل فرایندنگر بروز پرخاشگری و چارچوب کنترل آن در تماشاگران فوتبال». رویکردهای نوین در مدیریت ورزشی. (۱۴) ۴.
- شیخی، رضا و شریفیان، اسماعیل. (۱۳۹۶). «عصبانیت و خرابکاری در تماشاگران فوتبال و ارتباط آنها با کیفیت خدمات در ورزشگاه‌های ورزشی». فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش های کاربردی در مدیریت ورزشی. (۲) ۶، صص ۸۹-۹۵.
- عامری سیاهویی، رضا؛ زنجیرچی، سید محمود و مشایخی نژاد، شقایق. (۱۳۹۶). «بررسی نیازهای هواداران از سیستم مدیریت ارتباط با هوادار (FRMS) با استفاده از تکنیک های (TOPSIS و ANP) فازی (مطالعه موردی: هواداران فوتبال استان یزد)». مدیریت ارتباطات در رسانه های ورزشی، ۱۵، صص ۴۲-۵۲.
- عباس زاده، محمد؛ سعادت، موسی؛ کبیری، افشار و عشایری، طاهرا. (۱۳۹۶). «بررسی جامعه شناختی عوامل مؤثر بر پرخاشگری در بین تماشاگران فوتبال». انتظام اجتماعی، (۴) ۹.

- فتاح پور مرندی، مرتضی؛ کاشف، سید محمد و سید عامری، میرحسن. (۱۳۹۲). «بررسی تأثیر آموزش‌های اخلاقی بر تصمیم‌گیری اخلاقی مربیان ورزشی». معرفت اخلاقی. (۱۴).
- فرجی، رسول؛ همتی نژاد، مهرعلی و شبانی، سپیده. (۱۳۹۸). «نقش و اهمیت منابع انسانی در تأمین امنیت ورزشگاه‌های فوتبال». مدیریت منابع انسانی در ورزش. ۶ (۲)، صص ۱۷۹-۱۹۴.
- قاسمی، حمید. (۱۳۹۴). «نقش تلویزیون در اخلاق مداری در فوتبال از دیدگاه بازیکنان لیگ برتر و دسته یک ایران». پژوهش‌های ارتباطی، (۸۱).
- قهرمانی، عرفان. (۱۳۸۴). «پیاده‌سازی نظام شایسته‌سالاری در سازمان». چهارمین کنفرانس بین‌المللی مهندسی صنایع.
- محمودی، احمد؛ هنری، حبیب؛ یونسی، جلیل؛ باقری و شهلائی، جواد. (۱۳۹۷). «کاوش عوامل زمینه‌ای و مداخله‌گر بروز فساد در صنعت فوتبال ایران». مدیریت ورزشی. ۴۳، صص ۶۶۱-۶۸۵.
- محمدی، معصومه؛ بحرالعلوم، حسن و حسینی‌نیا، سید رضا. (۱۳۹۵). «ارتباط مسئولیت اجتماعی و جو اخلاقی با عملکرد ورزشی ادراک شده (مطالعه موردی: بازیکنان والیبال استان خراسان شمالی)». نشریه مدیریت منابع انسانی در ورزش. ۳ (۲)، صص ۱۶۵-۱۷۴.
- نجف‌زاده، محمدحسن. (۱۳۹۷). «تحلیل فشارهای وارد بر مدیران باشگاه‌های فوتبال کشور در جهت عدم کرداری». مطالعات مدیریت ورزشی، ۱۳۹۷ (۵۱)، صص ۹۵-۱۲۰.
- ندایی، طاهره و علوی، خلیل. (۱۳۸۷). «اخلاق در ورزش با رویکرد بازی منصفانه». پژوهش‌های فلسفی-کلامی. (۳۸).
- نجفی کلوری، مقصود؛ گودرزی، محمود؛ فراهانی، ابوالفضل و اسماعیلی بیدهندی، حسن. (۱۳۹۱). «عوامل مؤثر بر بروز فساد در سازمان‌های ورزشی (مطالعه موردی: فساد اداری در فدراسیون فوتبال جمهوری اسلامی ایران)». نشریه مدیریت ورزشی. (۱۴)، صص ۱۰۹-۱۲۲.
- همتی نژاد، مهرعلی؛ تریسی، تیلور؛ قلی‌زاده، محمد حسن و فرجی، رسول. (۱۳۹۵). «اولویت بندی عوامل مؤثر بر امنیت ورزشگاه‌های فوتبال ایران با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی». مدیریت ورزشی، (۳۰).
- یزدان‌شناس، آتنا؛ فروزان، فتح‌اله و یزدان‌شناس، الهام. (۱۳۹۶). «تعیین وضعیت و علل واسطه‌گری در لیگ فوتبال ایران». دومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های کاربردی در تربیت بدنی، علوم ورزشی و قهرمانی.
- Brand, M. (2003). "Advocacy involves entire membership". NCAA News, 40 (9), 4, 23 .
- Cleland, J., & Cashmore, E. (2016). "Football fans' views of violence in British football: Evidence of a sanitized and gentrified culture". Journal of sport and social issues, 40 (2), 124-144.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2014). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. Sage publications
- Constandt, B., & Willem, A. (2019). "The trickle-down effect of ethical leadership in nonprofit soccer clubs". Nonprofit Management and Leadership, 29(3), 401-417.
- Constandt, B., De Waegeneer, E., & Willem, A. (2019). "Ethical code effectiveness in football clubs: A longitudinal analysis". Journal of Business Ethics, 156(3), 621-634.
- De Waegeneer, E., Devisch, I., & Willem, A. (2017). "Ethical codes in sports organizations: An empirical study on determinants of effectiveness". Ethics & behavior, 27(4), 261-282 .

- Elci, M., & Alpkan, L. (2009). **“The impact of perceived organizational ethical climate on work satisfaction”**. Journal of Business Ethics, 84(3), 297-311.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). **“Competing paradigms in qualitative research”**. Handbook of qualitative research, 2(163-194), 105.
- Henne, K. (2015). **“Reforming global sport: Hybridity and the challenges of pursuing transparency”**. Law & Policy, 37(4), 324-349.
- Kjeldsen, E. (1992). **“The manager's role in the development and maintenance of ethical behavior in the sport organization”**. Journal of Sport Management, 6(2), 99-113.
- Strauss, A., & Corbin, J. M. (1997). **Grounded theory in practice**. Sage (2013). **A Survey on the Situation of Championship Manner (Pahlavani) of Iranian Professional Soccer Players”**. New Trends in Sport Management, 1(2), 69-82.
- Spruit, A., Kavussanu, M., Smit, T., & Intema, M. (2019). **“The relationship between moral climate of sports and the moral behavior of young athletes: A multilevel meta-analysis”**. Journal of youth and adolescence, 48(2), 228-242.
- Vargas-Mendoza, N., Fregoso-Aguilar, T., Madrigal-Santillán, E., Morales-González, A., & Morales-González, J. A. (2018). **“Ethical concerns in sport: When the will to win exceed the spirit of sport”**. Behavioral Sciences, 8(9), 78.
- Victor, B., & Cullen, J. (1987). **A theory and measure of ethical climate in organizations**.
- Yellin, M. (2017). **Beyond Integrity: Prioritizing Historic Significance over Historic Integrity for a Representative Landscape of Built Cultural Heritage in Seattle's Central District**